

Excepții de la principiul forței obligatorii a efectelor contractului în raporturile dintre părțile contractante prin prisma noului Cod civil

Dr. Ionel BOSTAN

Universitatea Ștefan cel Mare, Suceava, România

ionel_bostan@yahoo.com

Dr. Adrian STOICA

Universitatea Ovidius, Constanța, România

stoica-constantin@xnet.ro

Rezumat: *Importanța contractelor în noul Cod civil, este dată nu numai de numărul consistent de texte legale pe care legiuitorul a considerat să le aloce, dar și printr-o serie de situații novatoare, care se bucură de o reglementare destul de judicioasă. Această importanță recunoscută contractului, rezidă și din faptul că societatea se află într-o continuă evoluție iar, interesul individual, dar și cel colectiv, avea nevoie de o protecție mai adecvată. Pe de-o parte, efectele produse de un contract față de părțile sale creează reguli fundamentale, ilustrate în primul rând prin principiul forței obligatorii, care prezintă un interes teoretic deosebit însă, cu ocazia acestui studiu, ne-am propus să evidențiem care sunt excepțiile de la acest principiu.*

Cuvinte cheie: *contract; efecte; părți; revocare; modificare; impreviziune; clauze.*

J.E.L. Classification: **K49**

1. Preliminarii privind efectele contractului între părțile contractante

După cum cei inițiați cunosc, din cele mai vechi timpuri, s-a considerat că un contract poate produce efecte deosebite pentru **părțile** contractante [1]. Aceste efecte, sunt cunoscute prin prisma **principiului forței obligatorii a contractului**, care are și o reglementare legală în conținutul art. 1.270 NCC [2]. Principiul forței obligatorii a contractului, nu reprezintă altceva decât o transpunere legală a principiului „**Pacta sunt servanda**” deoarece, alineatul (1) al dispoziției amintite stabilește că: „*Contractul valabil încheiat are putere de lege între părțile contractante*”.

Din cuprinsul **principiului forței obligatorii a contractului**, prevăzut de norma de drept amintită, dar și coroborat cu dispozițiile altor norme incidente efectelor contractului în raporturile dintre părțile contractante (art. 1.270-1.279 NCC), rezultă două consecințe fundamentale, și anume: 1. *contractul nu poate fi revocat sau modificat în mod unilateral, decât în cauze autorizate de lege* și, 2. *limitarea principiului forței obligatorii, prin intervenția instanței de judecată, în anumite cazuri reglementate de lege*.

De aceea, în unele cazuri, legea prevede o serie de excepții de la principiul forței obligatorii a contractului, și am putea aminti, spre exemplu: - *prorogarea efectelor anumitor acte juridice*, - *prelungirea efectelor contractului cu executare succesivă, datorită suspendării temporare a executării acestuia, pe timpul cât durează cauza de suspendare*, - *moratoriul legal*, - *tacita relocațiune*, - *clauza de decizie*, și - *impreviziunea*. Însă, din punct de vedere didactic, am considerat util să prezentăm în cadrul primei consecințe, printre altele, și câteva considerații legate de clauza de decizie, și am păstrat situația

impreviziunii pentru a fi dezvoltată în conținutul celei de-a doua consecințe, asta întrucât, limitarea principiului forței obligatorii cu ocazia constatării impreviziunii, poate fi efectuată de către instanța de judecată [3].

2. Contractul nu poate fi revocat sau modificat în mod unilateral decât în cauze autorizate de lege

Principiul general, potrivit căruia, „contractul valabil încheiat are putere de lege între părțile contractante”, interzice revocarea sau modificarea unilaterală a actului respectiv. Astfel, potrivit acestuia, un contract se modifică sau încetează, numai prin acordul părților (*mutuus consensus/dissensus*) și, în lipsa acordului părților, cu titlu excepțional, prin cauze autorizate de lege.

Se știe că, orice contract valabil încheiat, este obligatoriu și produce efecte numai între părțile sale (*inter partes*), care sunt ținute să respecte drepturile și obligațiile contractuale, așa cum le-au determinat în conținutul actului juridic respectiv [4]. Mai mult decât atât, cu privire la obligativitatea (executorialitatea) contractului, cu excepția cazurilor în care legea limitează forța obligatorie a actului respectiv (spre exemplu, cazul impreviziunii), orice persoană trebuie să-și execute obligațiile pe care le-a contractat, iar creditorul, potrivit art. 1.516 NCC, are dreptul la îndeplinirea integrală, exactă și la timp a obligației.

De aceea, efectul fundamental al principiului forței obligatorii pentru părțile contractante, este acela că sunt obligate să execute întocmai prestațiile asumate prin contract. Această executare, pentru debitor, trebuie să corespundă cu elementele stabilite în conținutul contractului (calitate, cantitate, loc, moment, etc.). În situația în care, debitorul nu și-a executat întocmai prestația, atunci el poate fi pus în întârziere de creditor, potrivit art. 1.521 și urm. NCC, care îi poate solicita debitorului, chiar și plata unor daune-interese (1.530 NCC).

Însă, pot exista și cazuri în care creditorul refuză, în mod nejustificat, plata oferită corespunzător, sau când refuză să îndeplinească actele pregătitoare, fără de care debitorul nu își poate executa obligația. În aceste cazuri, potrivit art. 1.510 și urm. NCC, debitorul are dreptul să-și pună în întârziere creditorul, care, odată cu aceasta, va prelua riscul imposibilității de executare a obligației, precum și obligația la repararea eventualelor prejudicii cauzate prin întârziere, dar și contravaloarea cheltuielilor de conservare a bunului datorat. De asemenea, după punerea în întârziere a creditorului, debitorul nu va fi ținut să restituie fructele culese [4].

Revenind la posibilitatea *revocării sau modificării contractului*, așa cum am amintit, aceasta poate fi făcută prin *acordul comun al părților* sau prin *autorizarea unor dispoziții legale*.

a. Revocarea sau modificarea contractului prin acordul comun al părților. Părțile unui contract au facultatea de a reveni asupra obligațiilor asumate, producându-se astfel o revocare sau modificare amiabilă.

Dacă vom fi în prezența unui contract cu executare succesivă, părțile pot conveni asupra revocării sau modificării sale însă, aceste operațiuni juridice nu pot produce efecte retroactive, și aceasta datorită ireversibilității prestațiilor deja executate. În aceste condiții, revocarea sau modificarea amiabilă va produce efecte doar pentru viitor, pentru care părțile vor stabili, după caz, *decalarea unui termen de executare succesivă* (de exemplu, cazul unui contract de închiriere), în situația unei modificări a contractului, sau o *repunere în situația anterioară*, în cazul revocării unui contract.

În cazul unui contract cu executare instantanee, efectele viitoare ale revocării sau, după caz, a modificării prin acordul comun la părților, vor fi oarecum diferite. Ca și în cazul contractului cu executare

succesivă, revocarea sau modificarea contractului cu executare instantanee, nu va atrage efecte retroactive însă, dacă prin contractul respectiv s-a transferat un drept de proprietate asupra unui bun, doctrina stabilește că prin restabilirea situației juridice anterioare, părțile de fapt vor încheia un nou contract de înstrăinare a bunului de la dobânditor la vânzător [5].

b. Revocarea sau modificarea contractului prin autorizarea unor dispoziții legale. Legea permite, în anumite cazuri, *revocarea unilaterală* sau *forțată* a contractului, fără să se țină seama, după caz, de voința celeilalte părți sau chiar de voința comună, consacrată în conținutul aceluși act juridic. În privința *revocării* (denunțării) *unilaterale* a unui contract, aceasta poate opera, de regulă, în temeiul unei *clauze de dezicere* (poate fi unilaterală sau bilaterală), iar dispozițiile art. 1.276 și 1.277 NCC, stabilesc câteva reguli esențiale și anume:

- *dreptul de a denunța contractul, trebuie să aibe o consacrare legală sau contractuală;*

- *pentru contractele cu executare dintr-o dată, denunțarea poate fi exercitată atâta timp cât executarea nu a început;*

- *pentru contractele cu executare succesivă sau continuă, dreptul de denunțare poate fi exercitat cu respectarea unui termen rezonabil de preaviz, chiar și după începerea executării contractului, însă denunțarea va produce efecte juridice doar în ceea ce privește prestațiile viitoare;*

- *dacă în contract a fost stipulată o prestație în schimbul denunțării, aceasta din urmă va produce efecte numai după executarea prestației;*

- *pentru contractele încheiate pe durată nedeterminată, denunțarea unilaterală poate opera de oricare dintre părți, cu condiția respectării unui termen rezonabil de preaviz. Orice clauză contrară sau stipularea unei prestații, în schimbul denunțării contractului, se consideră nescrisă și va fi lovită de nulitate parțială, potrivit art. 1.255 alin. (3) NCC.*

Cu privire la *revocarea forțată* a contractului, aceasta poate avea loc în cazul contractelor cu executare succesivă, încheiate *intuitu personae*, atunci când a fost executat numai de către persoana în considerarea căruia a fost încheiat, moartea sau incapacitatea acesteia, conducând la încetarea de plin drept a contractului [6]. Contractul individual de muncă poate face parte din categoria acestor acte supuse revocării forțate.

3. Limitarea principiului forței obligatorii prin intervenția instanței de judecată, în anumite cazuri reglementate de lege

Executorialitatea contractului față de părți este neîdoielnică însă, pe parcursul derulării sale pot interveni anumite situații în care, datorită unor împrejurări, care nu au fost anticipate la momentul încheierii, executarea obligațiilor va deveni dificilă pentru una din părți. De aceea, în cadrul acestei consecințe fundamentale ale efectelor unui contract, vom încerca să ilustrăm câteva cazuri, în care va fi necesară o intervenție judiciară asupra voinței părților consacrate într-un contract, pentru adaptarea sau distribuirea echitabilă a pierderilor și beneficiilor, ori chiar a încetării sale.

În primul rând, ne vom opri la prezentarea câtorva generalități legate de situația *impreviziunii*, așa cum este reglementată de dispozițiile art. 1.271 NCC și, în continuare, vom expune împrejurarea constatării judiciare a unor *clauze contractuale abuzive*.

a. Impreviziunea. Chiar dacă are o reglementare expresă în noile dispoziții civile, totuși, instituția impreviziunii intervine în mod excepțional și cu precădere, în cazul contractelor cu executare succesivă.

Alineatul (1) al art. 1.271 NCC, stabilește **principiul** potrivit căruia, *parțile sunt obligate să își execute obligațiile, chiar dacă executarea lor a devenit mai oneroasă, fie datorită creșterii costurilor executării propriei obligații, fie datorită scăderii valorii contraprestației*. Aceste dispoziții, nu fac altceva decât să scoată în evidență faptul că, *fiecare parte contractantă trebuie să își execute obligația sa, potrivit clauzelor contractului*, chiar și atunci când obligația proprie a devenit mai oneroasă decât părea să fie la data încheierii contractului, iar prin aceasta, afectând echilibrul prezumat inițial, dintre prestațiile reciproce. În continuare, alineatul (2) prevede *in terminis*, **excepția impreviziunii**, în sensul că, *în cazul în care executarea contractului a devenit excesiv de oneroasă, datorită unei schimbări excepționale a împrejurărilor care ar face vădit injustă obligarea debitorului la executarea obligației, instanța poate să dispună*. Potrivit dreptului de dispoziție recunoscut persoanelor în procesul civil, instanța de judecată va fi sesizată de oricare parte a unui contract afectată de impreviziune, care poate demonstra, în mod cumulativ, îndeplinirea următoarelor **condiții**:

- elementul care provoacă un caracter exclusiv al sarcinii debitorului, să nu fi existat la data încheierii contractului respectiv, ci să se nască după acel moment;

- schimbarea împrejurărilor, precum și întinderea acestora, să nu fi fost avute în vedere și nici să nu fi fost posibil să fie avute în vedere de către debitor, în mod rezonabil, în momentul încheierii contractului;

- debitorul în dificultate, să nu-și fi asumat în mod expres sau prin natura contractului, să suporte riscul schimbării împrejurărilor și nici să nu fi fost posibil să fie avute în vedere de către debitor, în mod rezonabil, la momentul încheierii contractului;

- debitorul, să fi încercat, într-un termen rezonabil și cu bună-credință, negocierea adaptării rezonabile și echitabile a contractului;

După cum rezultă din această ultimă condiție, sesizarea instanței judecătorești reprezintă a doua fază pe care debitorul ar putea-o parcurge, atunci când obligația sa ar fi afectată de impreviziune, aceasta deoarece, în prealabil, el poate face dovada că a încercat negocierea cu cealaltă parte, în scopul de a obține adaptarea respectivului contract.

De asemenea, dacă debitorul face dovada că în mod cumulativ a îndeplinit aceste condiții, el poate sesiza instanța de judecată, care, poate pronunța una din următoarele **soluții**:

- *adaptarea contractului*, pentru a distribui în mod echitabil, între părți, pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea împrejurărilor;

- *încetarea contractului*, la momentul și în condițiile pe care le stabilește;

Ceea ce este de reținut, din toate aceste considerații, este faptul că simplele modificări obișnuite ale prețului ori ale costurilor unui contract, nu ne va face să fim în prezența impreviziunii, însă, dacă noile circumstanțe vor crea un dezechilibru, de o anumită gravitate, ce poate fi apreciat de judecător (prin îndeplinirea cumulativă a condițiilor mai sus indicate), atunci se poate constata existența impreviziunii. În aceste condiții, debitorul trebuie să demonstreze că noile circumstanțe l-au pus într-o postură economică foarte dificilă, ca de exemplu, falimentul, inflația, etc;

b. Clauzele abuzive. Prin constatarea unor clauze abuzive în conținutul unui contract, în mod indirect, se nuanțează nașterea unui abuz de drept contractual, față de cealaltă parte a contractului. Așa cum se știe, dispozițiile Legii nr. 193/2000, reglementează incidența clauzelor abuzive, numai din contractele încheiate între profesioniști și consumatori. Acest act normativ, relevă *in terminis* reglementări despre clauzele abuzive și are un vădit conținut protecționist, instituit în favoarea consumatorului. Caracterul protecționist al legii, rezultă chiar din debutul acesteia, mai precis din conținutul art. 1 alin. (2), care stabilește că: „*În caz de dubiu asupra interpretării unor clauze contractuale, acestea vor fi interpretate în*

favoarea consumatorului”. Pentru a întări aceasta dispoziție, alineatul (3) al articolului amintit, stabilește, în mod imperativ, faptul că: „*Se interzice profesioniștilor stipularea de clauze abuzive în contractele încheiate cu consumatorii*”. De asemenea, pentru mai multă acuratețe, la finalul actului normativ, legiuitorul a considerat util să alocă o anexă, care este parte integrantă a legii, în care prezintă o listă a clauzelor considerate abuzive.

Câteva considerații conclusive

Prin efectele actului juridic, în general, se înțeleg drepturile subiective și obligațiile civile la care dă naștere, pe care le modifică sau stinge un asemenea act. Spre deosebire de reglementarea anterioară, când efectelor contractelor și principiilor care le guvernează, le erau consacrate doar două texte (art. 969 și 973), în noul Cod civil este consacrată o reglementare mult mai largă, atât pentru efectele contractului în relația dintre părți (art. 1270-1279), cât și pentru efectele contractului față de terți (art. 1280-1294).

În ceea ce privește efectele contractului, în relația dintre părțile contractante, principiul forței obligatorii este cel mai important efect care poate fi produs, după momentul încheierii unui asemenea act juridic. Însă, așa cum rezultă din scurta noastră incursiune teoretică, legiuitorul a prevăzut și reglementat o serie de excepții de la acest principiu, care pot fi transpuse în practică, și aceasta din urmă, va demonstra utilitatea și eficiența lor.

Referințe

- [1] A. Benabent, Droit des obligations, Ed. LGDJ, Paris, 2014;
- [2] Noul Cod civil a fost adoptat prin Legea nr. 287/2009, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 505, din 01 octombrie 2011, și a fost pus în aplicare prin Legea nr. 71/2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 409, din 10 iunie 2011. Brevitatis causa va fi denumit NCC;
- [3] L. Pop, I. F. Popa, S. I. Vidu, Tratat elementar de drept civil. Obligațiile, Editura Universul Juridic, București, 2012;
- [4] G. Boroi, L. Stănciulescu, Instituții de drept civil, Editura Hamangiu, București, 2012;
- [5] L. Pop, I. F. Popa, S. I. Vidu, Tratat elementar de drept civil. Obligațiile, Editura Universul Juridic, București, 2012;
- [6] I-F. Popa, Rezoluțiunea și rezilierea contractelor în noul Cod civil, Editura Universul Juridic, București, 2012;